1

Kápové se vzdálili. Haas slyšel jejich smích, viděl je stát na okraji kamenolomu a kouřit. Shlíželi do hlubiny, prohodili několik pohrdavých poznámek, pak šli dál. Konečně zůstal bez dozoru. Vyčerpaně se opřel o výklopný vozík.

Tam dole v kotli dřel dost často. Popoháněn tyrany, kteří ho tloukli a plivali na něj. V zapáchajících hadrech, od východu do západu slunce, bez přestávky, bez možnosti najíst se, odskočit si, prohodit několik tichých slov.

Sledoval každý jejich pohyb, poslouchal hrubý smích, viděl, jak se od něj stále víc vzdalují, dokud se nezastavili a nezačali do hlubiny házet kameny. Byla to jejich oblíbená činnost. Mířili na jeho kamarády, kteří dole lámali kámen ze skalních stěn, a bavili se zraňováním a zabíjením lidí. Hra se nazývala „střílení na hliněné holuby“.

Haas se na okamžik odvrátil, přitiskl si k puse dlaně poseté puchýři a s námahou potlačil záchvat kašle. Hlavně nevzbudit pozornost.

Ze dna lomu k němu doléhalo bušení a klepání kladiv, ozývaly se kletby a nadávky i ojedinělé bolestné výkřiky kamarádů zasažených kameny. Bolest v uších zesílila a on se chvěl vyčerpáním. Do kamenolomu se opíralo srpnové slunce, pruhovaný mundúr měl nasáklý potem. Dřepl si, aby se ukryl do krátkého stínu vrhaného vozíkem.

Asi padesát metrů před sebou rozeznával přes hradbu vzduchu tetelícího se horkem skupinku vězňů, kteří dosud tak jako on házeli do vozíku kusy skály, nyní však práci přerušili. Někteří

se usadili do stínu vozíku, ostatní zůstali stát a nakládání kamenů jen předstírali: Každý nevykonaný pohyb prodlužoval život – ale zároveň i mučení a bolest, to si všichni uvědomovali. A ne každý to vydržel...

Vídal sebevrahy s vykloubenými, zuhelnatělými údy v elektrickém plotu, s rozbitým tělem na dně lomu, kam skočili z výšky třiceti metrů, s namodralými obličeji v oprátkách ze svázaných cárů oblečení, popelavě bledé a bezkrevné, když si tupými předměty přeřezali tepny.

Rozhlédl se po strážných, rozmístěných na okraji celého kamenolomu. Stáli většinou po dvou po třech, samopaly připravené k výstřelu, a pozorně sledovali okolí. Německá spodina a také „ukořistění" Němci, soukmenovci z Východní marky, Rumunska a Ukrajiny, mluvící lámaně německy. Vrazi den co den střílející vězně, které jim mizerní kápové úmyslně nahánějí do palebného pole. Tato hra se nazývá „zastřelen na útěku". Že se opět hrála, se ostatní dozvěděli většinou při večerním nástupu, když někdo v řadě chyběl. „Zastřelen na útěku" – ubožák, jehož jste možná znali, s nímž jste ještě ráno pochodovali bránou tábora pod posměšným nápisem „Právo a bezpráví. Má vlast".

Haas si chtěl odplivnout, ale ústa měl vyschlá. Pěstí tloukl do kamenů. Má německá vlast! Německá půda! Vlast mu vzala všechno, podvedla ho a zotročila, snažila se v něm zhasit poslední jiskřičku života. Ta velebená mateřská půda, to tvrdé, hnědé lejno, úporně vzdorovala jeho snahám vylámat z ní kameny, jako by mu chtěla zabránit, aby splnil denní normu nutnou k přežití. Nesnášel válku, uniformy, árijskou „panskou" rasu, vůdce, to prolhané prase, a všechny jeho tlusté a kulhavé nohsledy. Všechno to nenáviděl, třebaže v to kdysi věřil. Nenáviděl, neboť věděl, že zášť ho udržuje při životě. Mnozí jeho kamarádi stále ještě žili, protože milovali své rodiny, manželky, děti nebo čert ví koho. I on měl svou ženu a syna rád, o tom nebylo pochyb, ale

láska k nim ho dohánělа k naprostému zoufalství, s ní se stával poddajným a zranitelným. Naproti tomu zášť mu dodávala sílu a probouzela v něm vůli k odporu. S nenávistí dokázal každý den znovu přestát ponížení a bolest.

Miluju nenávist, pronášel občas během tichých nočních rozhovorů, když udření leželi v barácích. Někteří kamarádi, již nezlomně věřili v Boha, mu oponovali. Pořád ještě nepochopili, že už se dávno smaží v pekle.

Stále ještě tloukl pěstí do kamenité hlíny.

Miluju nenávist a tohle peklo přežiju, říkal si pro sebe.

Jména. Opět se mu vybavila! Jména těch, kteří ho do téhle ďáblovy kuchyně dostali. Zírali na něj, rozpoznával jejich obličeje v kamenech, v mracích, v žilkování dřeva na stropě baráku, v hromadách výkalů na latríně. Představoval si, jak třeba zrovna sedí v kavárně Kranzler, živě si povídají, užívají si pokojného letního dne a neplýtvají myšlenkami na to, co se v jejich zatracené vlasti děje s ním a jeho kamarády, kteří jsou vyloučeni z národního společenství.

Dech se mu zklidnil, pot na čele mu pomalu usychal. Vzhlédl k nebi a sledoval let dravce, jenž kroužil vysoko ve vzduchu a vyhlížel kořist. Pták se vznášel nad kotlinou, přelétl nad kápy, kteří dál házeli kameny do hlubiny. Plachtil vysoko nad nimi vstříc slunci.

Haas přimhouřil oči a zdálo se mu, že mezi ostrými paprsky objevil obrysy dalších dravců. Trhl sebou. Ptáci se z oslnivého světla snášeli střemhlav dolů, řítili se na něj jako stíny a pak profičeli nad nerovným terénem. Letadla! Zvedla se oblaka prachu a rozvířila se v horkém vzduchu. Vytí motorů bylo tak hlasité, že se ještě víc přikrčil a vlhké dlaně přitiskl k vozíku. Viděl zášlehy z palubních kulometů, pozoroval dopadající střely, které skrápěly stráže a jako víceproudé fontány zalévaly koleje, vozíky i skupiny vězňů, dokud za okrajem lomu nezmizely v hloubce. Zdola

k němu dolehlo hromobití výbuchů a srdcervoucí křik. Vyvalila se temná mračna a chvějící se krajinou zarachotila ozvěna třaskajících bomb.

Vrhl se pod vozík, kde zůstal strnule ležet na zádech. Na obloze se vytvořily kruhy z kondenzačních pruhů a černého kouře po spáleném kerosinu, stíhačky se vracely. Zatímco jejich burácení sílilo, obrátil se na břicho. Hlína před ním tryskala do vzduchu, stromy se lámaly a kusy skály těžké několik centů se převalovaly sem tam. Vpravo a vlevo od něj létaly střepiny, zarývaly se do země nebo dunivě narážely do železného vozíku. Musí rychle pryč.

Průhledem mezi koly spatřil skupinu pokřikujících strážných, kteří klopýtavě utíkali k nejbližšímu vozíku, aby se ukryli vedle vězňů. Najednou vyšlehl oheň a okamžitě následoval mohutný výbuch, jenž do vzduchu vymrštil směs hlíny, kamenů a železa. Tlaková vlna Haase udeřila do obličeje a vozík nad ním rozkymácela tak, že se náklad začal s rachotem sypat ven. Poté kolem něj začaly pršet lidské vnitřnosti a končetiny, těla, hlavy a cáry oblečení, a kamenitá půda se zbarvila doruda. Zaslechl těžké plesknutí a těsně před něj dopadl sténající esesák.

Tam, kde ještě před chvilkou stál druhý vozík, se v oblacích kouře objevil obrovský kráter, od nějž vedla trhlina v zemi až k okraji lomu.

V uších mu zněl jen temný hukot motorů. Jinak neslyšel nic. Předpokládal však, že útok pokračuje, protože do vzduchu pořád vylétávala další oblaka hlíny a stíhačky stále ještě kroužily po obloze. Žádný strach už ale nepociťoval. Přišla jeho šance, musí odsud pryč.

Vyhrabal se zpod vozíku a doplížil se ke zraněnému esesákovi. Popadl těžký kámen a pohlédl ležícímu muži do zkrvaveného obličeje. Pak ho několikrát za sebou silně udeřil a sténání utichlo. Svlékl mu rozepjatý kabát, stáhl boty a uvolnil opasek, zbavil

ho saka, rozepjal mu kalhoty a strhl je z nehybných nohou. Kulek, jež kolem něj dopadaly do kamenité hlíny, si nevšímal.

Ukrytý za vozíkem se nasoukal do jednotlivých kusů oděvu, jež mu byly příliš volné, a rozhlédl se. Prostor lomu halila oblaka prachu. Kápové zmizeli, neviděl ani žádného strážného. Všude kolem ležela zmrzačená těla v uniformách nebo vězeňských mundúrech. Cítil zápach moči a kerosinu.

Hukot v uších polevil a on v dálce uslyšel výbuchy přicházející od Gustloffových závodů a ubikací SS. Tady nahoře se už nic nehýbalo, zavládlo tu ticho. Jen z lomu k němu opakovaně doléhaly bolestné výkřiky.

Pomalu se rozběhl, nejdřív si však musel zvyknout na těžké boty. Postupně zrychloval a nakonec po kamenité zemi shrbeně dosprintoval až ke kraji lesa, před nímž stávali esesáčtí drábové. Vrhl se do podrostu. Větve ho prudce švihaly do obličeje, což ho přimělo se zamyslet. Potřebuje se vzpamatovat, aby v lese neztratil orientaci. Kudy se vydá? Na kterou světovou stranu?

Na severovýchod. Ano, na severovýchod! Odkud svítí slunce? Za jeho zády z pravé strany. Správně. Tím směrem se dostane do – jak jen se jmenovala ta díra? – do Buttstädtu.

Hnal se mezi hustými stromy, křížil turistické stezky, přebíhal přes mýtiny, až měl les konečně za sebou a s ním i okrajové části Ettersbergu. Před Haasem se rozprostírala pahorkatina a na nedalekém horizontu poznával zelené hřbety pohoří Schmücke, Schrecke a Finne.

Tam někde za Unstrutou, Sálou, Muldou a Labem, někde na severovýchodě, se nachází Berlín.

Když bude opatrný a bude mít štěstí, do města se dostane. Věřil, že to může dokázat.

Čekají tam na něj Lotti a malý Fritz – a samozřejmě i ti ostatní, jejichž jména vyslovoval němými rty.

2

Vlak krátce a ostře zapískal. Tlumené rachocení kol, jež Kalterer poslouchal od okamžiku, kdy se probral z bezesného spánku navozeného prášky, teď nahradily zvučné údery střídané krátkými, úsečnými šelesty.

To musí být most, dlouhý most. Ocelová konstrukce s mnoha pilíři.

„Kde jsme?“ zeptal se sestry spěchající kolem.

„Právě přejíždíme Rýn.“

Rýn, takže je zpět v Říši. Kalterer se snažil vybavit si údolí řeky, ty zlehka se zvedající zelené pahorky, cihlovou červeň střech, modrohnědý pás širokého toku. Moc se mu to nedařilo.

Už několik dní ležel na nejspodnější pryčně vagonu francouzského osobního, nyní lazaretního vlaku. Z krajiny ubíhající kolem neviděl nic. Zdálo se mu, že několikrát změnili směr jízdy. Nějakou dobu strávili na odstavných kolejích, protože přednost měly soupravy s vojáky a materiálem na frontu v Normandii, nebo kde se zrovna nacházela. Nálety hloubkových letců na železniční uzly přečkali na otevřených úsecích. Na tratích určených k zásobování opakovaně docházelo k útokům, všude byly nějaké objížďky. Po vagonech kolovaly útržky informací a neověřené zprávy. Vypadalo to, že se všechno hroutí. Armáda na útěku. Disciplína ta tam.

Ve vzduchu se vznášel zápach chloroformu a cigaretového kouře. Kalterer se ptal sám sebe, kde se asi most nachází, jestli se tu už doširoka rozprostřená rýnská nížina zvlněně svažuje k západu, nebo jestli tady řeku svírá úzká kotlina s ostře vystupujícími skálami po obou stranách jako u Lorelei. *Nevím, co znamenat má*...

Kalterer neměl tušení, kde je.

Rýn, německá řeka, ne však německá hranice. Hlavou se mu honily jen zlomky školního vzdělání, na víc si nevzpomínal.

Snaž se, musíš umět rozebrat i situace, které jsou pro tebe nové. Naučit se je průběžně vyhodnocovat, rychle jednat. Tak zní zásada.

Kalterer poznal polovinu Evropy, ale u horního a středního toku Rýna nikdy nebyl. Cesta zřejmě bude pokračovat přes Frankfurt nebo na Kolín, pak Porúřím a přes Hannover do Berlína, do jeho cílové stanice. Kolín znal.

„Hlaste se v Kolíně, vše ostatní se dozvíte tam,“ zněl onen rozkaz. Tehdy se účastnil Schellenbergovy akce a byl v oddíle, jenž unesl z nizozemského Venla dva anglické důstojníky. Byl to jeho velký úspěch.

Vzpomněl si na Paulu, šlapku s vnadnou postavou z dělnické hospody na Neumarktu. Měla francouzské způsoby i v době, kdy už to bylo nežádoucí, ne-li přímo nebezpečné; každého oslovovala „chérie“ a neustále pronášela francouzské fráze. Připadalo jim to velmi svůdné, šlo to dobře dohromady s důvodem jejich přítomnosti a s jejich úkolem. Představovala maličký kamínek mozaiky, jenž dotvářel atmosféru. „Vžijte se do situace svého protivníka, seznamte se s jeho prostředím a splyňte s ním,“ vtloukal jim kdysi do hlavy instruktor. A oni se s tou nepravou Francouzkou na klíně tolik nasmáli. V uších jim zněly oplzlé vtipy a po kolínském pivu a rýnském vínu mívali v hlavě. Cítili se tenkrát mladí a nepřemožitelní, elita Německa, nejmocnější země na světě. Schellenbergova akce představovala něco úplně jiného, než co pak zažil na východě. Od té doby uplynuly čtyři a půl roku a jemu to připadalo jako celá věčnost.

Teď tu leží ve špinavém vlaku s průstřelem stehna.

„Vaše propustka domů," sdělil mu chirurg. „Chodit hned tak nebudete, potrvá to nejmíň měsíc, a na doléčení pojedete do Berlína."

Nemusel se té akce účastnit, řídit na místě ji měl Bergmann. Ale Kalterera tehdy jako by něco posedlo. Po vylodění spojenců v Normandii vzrostl počet odbojářských sabotáží. Docházelo k citelným výpadkům v zásobování, což se dotýkalo i jeho působnosti. Denně museli počítat s přepadáváním strážních stanovišť, odstřely mostů, útoky na zábavní podniky. K tomu se přidaly dobře připravené akce mířené proti přeskupujícím se německým jednotkám, jež se pohybovaly na sever k frontě. Odbojáři si troufali čím dál víc, docházelo k otevřeným střetům. Ale opatrnost Francouzů polevovala. A toho bylo třeba využít.

Kalterer vše důkladně připravil, jako vždy shromáždil kousíček po kousíčku všechny informace, vyhodnotil zápisy odposlechů z vysílaček, vytáhl to podstatné ze zpráv vyzvědačů. Ze záplavy údajů, náznaků, skrytých odkazů a vynucených doznání sestavil naprosto jasný celkový obraz. Ve čtverci G7 se počítalo s větší zásilkou zbraní od Angličanů. Připravil své jednotky a rozmístil je v terénu. Na místě byl oddíl rychlého nasazení, Kalterer nechal hlídat zázemí, vše jako podle učebnice. Spolupráce probíhala hladce. Času na přípravu měl sice málo, ale s tím se nedalo nic dělat.

Jako skrýš sloužil odbojářům opuštěný statek v Centrálním masivu. Místo si zvolili chytře, coby obráncům jim poskytovalo dobrý výhled do okolí. Kalterer měl k ruce francouzské fašisty, pevně rozhodnuté bojovat proti bolševismu a rovněž proti vlastním krajanům až do konce. Své zajišťovací jednotky a každého, koho ještě mohl získat, poslal obklíčit území. Do cílové oblasti měli jako první nečekaně a nenápadně proniknout ze severu

francouzští fašisté. Ostatní jednotky dostaly za úkol uzavřít silnice a dokončit obklíčení.

Samozřejmě se to zvrtlo, jak se tak stává.

Kalterer si už nevzpomínal, proč se toho vlastně osobně zúčastnil. Zajistit akci v poli měl za úkol Bergmann. Kaltererovo místo bylo u vysílačky. Zodpovídal za součinnost v místě útoku, za rychlé přeskupování a pružné rozhodování. O všem musel mít přehled. Rozkazy jako „vztyk, útokem vpřed" patřily k Bergmannově náplni práce. Ten se ale cítil odstrčený, protože akci tentokrát řídil Kalterer.

Statek obklíčili rychle. Noc projasňoval měsíc v úplňku, krajina se lehce vlnila. Přešli zpustlou louku, zbraně měli připravené k výstřelu. Ze země vystupovaly kromě ojedinělých kamenných valů keře kručiny. Suchá oblast se hodila nanejvýš pro chov koz a oslů, měla však své kouzlo. *La Douce France*. Cikády cvrkaly a byliny kolem nich vydávaly vůně, jež neznal. Některé byly cítit nasládle, po mýdle, po Paříži, jiné po hnilobě, po podzimu v jeho vlasti. Vybavila se mu vzpomínka na Merit.

„Hansi, páchne to tu hnilobou."

Rozesmál se. „Je tu hezky."

On a Merit dopádlovali na loďce k ostrůvku. Leželi pod smuteční vrbou, zatímco voda v říčce šplouchala o tlející břeh. Hladil ji po paži, ona však jeho dlaň setřásla.

„Hansi, to ty jsi cítit rozkladem..."

„Neblázni."

Noc najednou prořízla červená světlice, zarachotil lehký kulomet, vzápětí se strhla divoká přestřelka. Neměl ponětí, proč vyrazil také. Vydal rozkaz: „Útokem vpřed!" Bergmann se zatvářil zaraženě. Zaútočili, stříleli z pistolí a samopalů, granátometčíci zaujali svá stanoviště. Zajatce nebrali. Rachot ho ohlušoval. Krátkou, úsečnou palbu provázely zášlehy ohně z hlavní, ozývalo se

temné dunění. Vraždilo se tu ve čtyřčtvrtečním taktu. Vzpomněl si na Merit, jak sedí u klavíru a zpívá *Tak uchop mé ruce*.

Bolest jím projela až v okamžiku, kdy hlavou udeřil o zem. Válka pro něj skončila. Vychutnej si konec, protože začátek by byl strašný.

3

„Vy jste teda známej vod tý malý vosůbky?“

Starý muž přátelsky pohlédl na Haase, vyšel přes práh do zšeřelé domovní chodby a zůstal před ním stát.

Haas přikývl. „Ale jen letmý.“

„Jo, bydlí dole ve druhým patře u svý tety Wachowiakový.“ Na starcově vrásčitém obličeji se mihl šibalský úsměv. „Je to jedna z těch ráznejch slečen, co jsou věrný našemu vůdci.“

Starý muž sice trochu páchl, ale v hlavě měl jasno. Tady v pátém patře bydlel jen on sám, zřejmě v bývalé komoře pro služebnou. Na svět se díval shora.

Haas nemohl nic zkazit, když si ještě trochu přisadil: „Máte pravdu, vždycky to bývala dost fanatická slečna, přesvědčená členka Svazu německých dívek, pořád v pozoru, jak si vzpomínám. Vystihl jste ji přesně, asi se, holka, moc nezměnila.“

„Znám přeci svý lidi,“ odpověděl stařík a ztišil hlas. „Víte, tohle je takovej barák, jak bych to řekl, ve kterým ne každej přesně ví, kdy má vůdce narozeniny.“

„Upřímně řečeno, já to taky přesně nevím.“

Starý muž k němu přistoupil ještě blíž. „To jsem si hnedka myslel. Podle toho, jak vypadáte, se nezdá, že by hnědá byla vaše voblíbená barva.“

Stařík byl opravdu číslo. Choval se příliš důvěřivě. Měl by si dávat zatracený pozor, aby se kvůli svému žvanění do něčeho nenamočil.

„Víte,“ pokračoval starý muž, „u nás v domě se vobjevila před několika měsíci, protože při bombardování přišla vo byt. Hned si zařídila, aby jí svěřili protileteckou vochranu, protože by se podle ní kolega Kretschmer, co tu dělal blokového důvěrníka, při náletu nevyhrabal se svou vochrnutou nohou na půdu dost rychle. Taková vona je. Ve všem napřed. Ale vodvahu má, holka jedna, na střechu běhá úplně sama, vyzbrojená jen kbelíkem s pískem a hasicím přístrojem, ve dne v noci, při každým útoku. Můžete si říkat, co chcete, ale člověk se diví, co taková žába dokáže.“

Stařík se Haasovi zamlouval. Jednalo se zřejmě o nenapravitelného levičáka, který nedokáže držet zobák. Před patnácti lety si určitě nenechal ujít žádnou rvačku s oddíly SA. Odhadoval ho na socialistu nebo komunistu, který věděl od začátku, že celá ta posedlost Hitlerem je přivede leda do záhuby.

Haas osobně neměl levičáky nikdy v oblibě, protože provozoval obchod a tomu jejich revolučnímu a vyvlastňovacímu žvanění nepřikládal žádnou váhu. Politické nepokoje škodily živnosti, takže tenkrát v březnu vzal vážně varování před bolševickým nebezpečím a volil NSDAP. Teď si uvědomil, že se nevědomky napřímil. Svou chybu aspoň může napravit.

„Mockrát děkuju, pane Heutelbecku, půjdu dolů a snad bude doma.“

Stařík pohlédl na hodinky. „To by mohla. Myslím, že v tuhle dobu sedí u rádia a poslouchá hlas svýho pána.“

Právě když se Haas chystal sejít ze schodů, postřehl najednou slabé záchvěvy, jež se proměnily v ostrý, kolísavý, střídavě sílící a zas slábnoucí tón. Náhle se cítil jako ochrnutý. Vytí sirény! Málem si na podestě načůral do kalhot.

„Tak nakonec přece jen přiletěli," zaslechl Heutelbeckovo huhlání. „Už jsem se bál, že na nás dnes Angláni zapomněli."

Haas nevěděl, co má dělat. Heutelbeck se mezitím pomalu odšoural zpátky do bytu a zastavil se mezi dveřmi.

„Musíte dolů! Do protileteckýho krytu. Tam je to vo něco bezpečnější."

Do krytu v žádném případě nesměl, protože to pro něj představovalo riziko. Nemohl vědět, kdo všechno se tam schovává. Do ztuhlého těla se mu pomalu vracel život.

„A vy?" zeptal se stařík.

Heutelbeck mávl odmítavě rukou. „Já už jsem příliš starej na to, aby mně zubatá naháněla strach. Kromě toho mi už tak nesloužej nohy. Než bych se dohrabal do sklepa, bude dávno po náletu. Ne, ne, já si dám na uši sluchátka vod mojí krystalky a raději si poslechnu, co vo nás povídaj v zahraničí. Mějte se dobře." Dveře zapadly.

Haas slyšel šumění splachované vody na toaletách. Na chodbách bouchaly dveře. Obyvatelé dupali po schodišti dolů, ozývaly se nadávky, volání a dětský křik. Nad celým tím rámusem se vznášel naléhavý tón sirény, jenž mu pronikal až do morku kostí. Snažil se ze sebe setřást ten ochromující strach. Jestli správně pochopil stařík̆ův výklad, bude jeho známá muset jít nahoru zjistit, zda je tam vše v pořádku. Okolnosti mu báječně hrály do karet.

Ve snášejícím se šeru stěží rozpoznával roh naproti Heutelbeckovým dveřím, kde chodba uhýbala doleva. Všiml si tu strmých schodů na půdu. Když vystoupal do jejich poloviny, sirény s táhlým, jakoby bolestně slábnoucím tónem utichly. Nyní uslyšel sílící hukot leteckých motorů. Rozrazil dveře. Nad domem právě burácela letka bombardérů. Měl pocit, že stojí přímo pod nimi.

Zadržel dech a vkročil na chvějící se podlahu půdy. Zatuchlý vzduch byl cítit prachem. Obklopila ho skoro naprostá tma, jen

okny ve střeše dovnitř dopadalo trochu světla. Rozeznal pověšené prádlo a kbelík plný písku na hašení, jenž stál pod zkosenou střechou. Z plechové nádoby trčela lopatka.

Došel k jednomu z okének a vyhlédl ven. Ze své pozorovatelny viděl daleko přes okolní střechy. Kolmo k obloze se postupně rozzářily čtyři světelné kužely, jež na střechy vrhaly strašidelné světlo.

Vánoční stromky!

Lidová mluva se občas vyznačovala vzdorovitým šibeničním humorem. Za několik okamžiků budou Angláni rozdávat „dárečky". Tuhle průpovídku znal. Jeden spoluvězeň ji tajně vyprávěl ostatním: „Vánoce probíhají s následujícím programem: Angličani postaví stromky, protiletadlová obrana dodá kulaté ozdoby, Goebbels nám poví pohádku a my sedíme ve sklepě a čekáme na nadílku."

Ale Haas neseděl ve sklepě, během náletu dřepěl na půdě, úplně nechráněný. Takovou odvahu by dřív nesebral, každého, kdo by se neschoval do protileteckého krytu, by označil za šílence. V dobách, jako je tahle, se však lidé mění.

Při pohledu na světélkující „vánoční stromky" se mu udělalo nevolno. Chtělo se mu močit, ale neodvažoval se. Pevně se držel zinkového okraje střešního okna, pohupoval se v kolenou a podle rozmístění světelných kuželů se snažil odhadnout, kde asi dojde k nejtěžšímu útoku. Jestli se nepletl, cílem náletu mělo být letiště Tempelhof, vzdálené několik kilometrů. Nebylo to zrovna uklidňující, ale změnit na tom nemohl nic. Bombardéry nad ním přelétávaly s neutichajícím bručením.

Pak se rozzářily kužely světlometů protiletadlových baterií. Snad pět proudů světla prořezávalo noc, křížilo se a hledalo přilétávající bombardéry. Jeho strach byl rázem ten tam, fascinovaně sledoval divadlo na obloze. Světla reflektorů se spojila v bodě, kde se nacházela část strojů. Vzápětí uslyšel pravidelné

rachocení flaku a světélkující munice začala na oblohu kreslit čáry z červených bodů.

Najednou spatřil nad střechami zášleh zlatorudé záře. S malým zpožděním k němu dolehlo dunění obrovského, tlumeného výbuchu. To musely být vzdušné miny. Všude se blýskalo. Před očima mu ve skoro pravidelných odstupech trhaně létaly ohnivé koule. Zvuky explozí sílily, přebíjely se, až si našly rytmus ve vteřinovém taktu. Hned nato se noční oblohou začaly míhat první záblesky ohně.

Výbuchy vzdušných min se blížily. Hrdlo se mu stáhlo strachy. Přikrčil se, přitáhl nohy, skoro visel na zinkovém okraji střešního okénka, chtěl pryč, přesto se však nedokázal odtrhnout. Odrovnejte je, rozsekejte je, pošlete tu hnědou sebranku k čertu... Měl otevřená ústa, myslel si, že křičí, ale pouze hlasitě a přerývaně dýchal.

Ohnivé koule se přesunuly k Schönebergu a v následujícím okamžiku zaslechl ve vzduchu svištění. Velmi blízko, těsně nad sebou. Zdálo se, že se výbuchy ozývají ze zadní strany domu, od Hallské brány. Burácely ve dvoře, mnohonásobnou ozvěnou se rozléhaly do noci. Mohutné tlakové vlny mu braly dech. Upadl na podlahu, rukama si chránil hlavu. Dům se zakymácel, střešní okna se roztříštila, vlevo od něj vypadlo několik cihel ze zdi a na střechu bubnovalo padající kamení.

Pak bylo po všem. Postavil se na vratkých nohách a vyhlédl z okénka. O několik ulic dál hořely domy. Slyšel praskot lámajícího se dřeva, viděl hroutící se zdi, vnímal, jak soutěskou hořící ulice hvízdá vzduch prosycený žárem, syčí prázdnými okny a skelety domů s probořenými stropy, spatřil, jak k nebi vylétávají jiskry velké jako pěst a doutnající cáry papírů. Výhled mu zastřela oblaka sazí a prachu, mezi nimiž na druhé straně ohnivého pekla stále ještě probleskovaly světelné kužely prořezávající rudě světélkující noc. Přestože protiletecké dělostřelectvo

neustále pálilo, osvícený čtverec na obloze přelétávala letka za letkou a shazovala svůj vražedný náklad.

Rozbombardujte je na kaši! Rozbombardujte je na kaši!

Mina za minou, výbuch za výbuchem. Do míst, kde miny vytvořily průseky, dopadaly o několik úderů srdce později kazetové bomby naplněné fosforem. Prorážely střechy domů, zapalovaly krovy, schodiště a unikající plyn, rozbíjely se o dláždění a rozstřikovaly nesčetné kusy hořícího fosforu. Z domovních průčelí visely za zprohýbané ocelové výztuže od střepin proděravělé zdi bytů, jako by to byly tapety.

Viděl na horizontu ohnivou stěnu orámovanou horkým mihotavým vzduchem a zíral do rudočerné výhně, až mu začaly slzet oči. Vítr k němu zanášel štiplavý zápach spáleniny.

Hoř, Berlíne, hoř! Shazujte do plamenů tříštivé bomby, pět set, tisíc, tisíc pět set kilo těžké, udělejte z toho tady ohnivé peklo, které už nikdo neuhasí, srovnejte město se zemí...

„Srovnejte město se zemí!“ křičel teď opravdu do noci, vystrkoval hlavu z okénka, strach ho opustil, ulevilo se mu, cítil se svobodný, už nebyl sám. S určitou zvědavostí pozoroval několik zbloudilých pum, jež se skučením prolétly střechami nedaleko stojících domů a jejich exploze vymrštila k nebi černá oblaka.

Ale vrchol náletu už očividně měli za sebou. Tu a tam ještě zaslechl ojedinělé detonace, za chvilku se ozval rychlý sled vzdálenějších výbuchů z jiného směru. Z dálky k němu doléhalo suché kašlání kanónů protivzdušné obrany, ale hukot leteckých motorů se pomalu vzdaloval. Oheň z bezpočtu hořících budov barvil oblohu doruda.

„Zbláznil jste se, člověče? Omrzel vás život? Ať už jste okamžitě dole v krytu!“ ozval se ženský hlas za ním.

Neslyšel tu ženu přicházet, skoro zapomněl, že nahoru přišel jen kvůli ní. Pomalu se otočil.

Její temný stín měl na dosah. Plápolavé červené světlo dopadající okénkem jí ozařovalo obličej. Moc se nezměnila, stále byla hezká a drobná. Dokonce jí slušela i příliš velká helma, jež kontrastovala s jejím upraveným zevnějškem a působila téměř jako zajímavý doplněk.

Pohlédla na něj zpříma, ale zřejmě ho proti světlu, dopadajícímu dovnitř střešním okénkem za jeho zády, nepoznala.

„Co tu vůbec děláte?“ Přistoupila o krok blíž. „Bydlíte v domě?“ Zvedla ruku. Světlo baterky ho bodlo do očí. Několik vteřin poslouchal jen její těžké oddychování a úsečnou palbu flaku doléhající k nim z dálky.

„Ty!“ zašeptala nakonec.

„Ano, vrátil jsem se.“ Rychlým pohybem jí baterku vytrhl z dlaně a přidržel ji u jejího obličeje.

Trochu zestárla, vypadala ustaraněji. Kolem unavených očí se jí v ostrých paprscích světla rýsovaly stíny a nepřehlédnutelné vějířky vrásek.

„Ano, vrátil jsem se,“ zopakoval pomalu. „A teď si konečně promluvíme, ale nechci slyšet žádné vytáčky.“

4

Nedokázal ten zvuk zařadit. Ozýval se bez ustání, hlasitě a pronikavě. Poplach? Sirény? Domovní dveře? Telefon?

Byl to telefon. Opět se ozvali. „Ano. Provedu.“

Spojovací oddíly, nejmodernější zpravodajská technika, telefon... aktuální hlášení, pořád dokola aktuální hlášení. A čísla.

„Ovšem, vše bylo srozumitelné, opakuji: Linie dosažena v čase dle rozkazu, 27.... 43... 342...“

„28... 147... 275... 93...“

„Provedu, podle válečného zvyku!“

Do místnosti vstupuje gruppenführer. Telefon, velký dřevěný stůl, na něm mapa operační oblasti.

Všichni vyskočí, postaví se do pozoru.

„Tak, sturmführere, jak to vypadá?“

Kabát obloukem přistane na židli.

„Všechno probíhá podle plánu, veliteli. Oblast je obklíčená. Krajina lesnatá, špatné přístupové cesty, na východě několik neprůchozích bažin, skupina jezer na západě a jihu vytváří přírodní překážku. Útočné brigády jsou připravené v nástupním prostoru.“

„Děkuju vám za pomoc, sturmführere... Je to dobře naplánováné.“ Velitel odchází. Než se zavřou dveře, do místnosti vnikne studený listopadový vzduch.

„59... 219... 83 ...“

Pořád ta čísla.

Hlášení.

Velitel.

Vesnice... kostel...

Křik.

Probudil se zmáčený potem, zíral nahoru. Neviděl nic než temný strop. Prostor se halil do zeleného světla.

5

„Jděte hlavní alejí, za kašnou se dejte druhou uličkou doleva. Hrob je hned u zdi na pravé straně.“ Šedovlasý zřízenec hřbitova vzhlédl od plánu. Účastně se na Haase podíval zarudlýma očima s těžkými váčky pod dolními víčky. „Vy jste manžel a otec?“

Haas přikývl.

„Vím, že to pro vás není žádná útěcha, ale už několik měsíců sem muži takhle přicházejí každý den, většinou vojáci na dovolené z fronty. Všichni hledají hroby svých příbuzných. Manželek, rodičů, sourozenců. Tolik mrtvých...“

Zaměstnanec hřbitova se pomalu zvedl od stolu. Když procházel kolem Haase, působil ve svých humpoláckých gumácích těžkopádně. „Občas pozůstalým ani nedokážeme říct, kde jsou jejich děti a ženy pohřbené. Spoustu jich prostě musíme dát do masových hrobů. Po některých náletech zůstane v ulicích tolik mrtvých... Nedá se zjistit jejich totožnost a je třeba dostat je rychle pod zem, aby nepropukla nějaká nákaza. Rádi bychom je pohřbili zvlášť, ale nemáme tolik času, abychom každému vykopali hrob.“

Haas následoval muže na malé prostranství, posypané štěrkem.

„Ale ani tady vždycky nenajdou poslední odpočinutí. Včera spadla jedna zbloudilá puma přímo do masového hrobu. Bylo to příšerné. Museli jsme je všechny zase posbírat a znovu pohřbít. Nevykládejte si to špatně, ale v tomhle měla vaše rodina opravdu štěstí.“ Rukou ukázal na cestu lemovanou jedlemi. „Jděte tudy. Ještě jednou, mou nejupřímnější soustrast a heil Hitler.“

Haas se vydal po pěšině a za několik minut dorazil na místo. Rostlo tu jen několik zakrslých bříz. Zem posetou podzimně zbarveným listím pokrývala tenká vrstva drnoviny. V mnoha řadách tu těsně vedle sebe ležely urnové hroby. Některé z nich zdobil dřevěný kříž se jmenovkou, na jiných ležely náhrobní desky nebo jedlové větve. Na mnoha místech byla navršená hlína ještě holá a nezarostlá.

Hledaný hrob objevil okamžitě. Nacházel se ve druhé řadě. Půda se sesedla, přes nízký kamenný obrubník se plazil povadlý plevel. V čele hrobu stál zaražený kolík s malou dřevěnou tabulkou, na niž někdo štětcem a černou barvou napsal číslo a dvě jména.

Lieselotte Haasová. Friedrich-Christian Haas. Jména jeho ženy a syna.

Haas se prudce roztřásl, padl na kolena, slyšel se vzlykat a přes závoj slz viděl, jak jeho ruce trhají z hlíny malé trsy plevele a jak roztažené prsty zarývá do suché hlíny.

Chtělo se mu křičet vzteky a bezmocí. Toužil půdu rozhrnout a prohrabat se k Lotti a malému Fritzovi, aby je spatřil a přitiskl k sobě. Písčitá hornina se mu sypala mezi prsty jako popel. Navršil ji kolem obnažených dřevitých oddenků chřadnoucího břečťanu, jejž na hrob někdo vysadil.

V Buchenwaldu si přál zůstat naživu kvůli své rodině. Všechno to bylo pro kočku, všechno zbytečně. Oba byli vytrženi z jeho života, už před několika měsíci je zabila bomba a zavalily sutiny.

Proč? Proč zrovna oni? Fricková, ty mrcho prolhaná, tys to věděla. Proč jsi nekápla božskou, ani když jsem tě mlátil do tý tvý prolhaný držky?

Z hlíny prudce vytrhl stonek vratiče. Uschlé kapraďovité lístky se mu rozpadaly v ruce, zatřásl rostlinou a kousky hlíny odlétly na cestu. Na rukách mu ulpěl trpký zápach. Oči se

mu opět zalily slzami. Opřel se o obrubu hrobu, čelo přitiskl k dřevěnému kříži. Z nosu mu vytékaly hleny a skapávaly na hrob.

Domníval se, že nic horšího než bolest, kterou musel vytrpět v táboře, ho už nepotká. Tohle však horší bylo. Vnitřnosti se mu křečovitě stáhly, jako by se proměnily v hrudku železa, uvnitř ho všechno pálilo, takže se sotva dokázal narovnat.

Rozpršelo se. Jemu to však nevadilo. Dokonce smekl klobouk, protože chtěl na hlavě cítit dopadající kapky. Kdyby v táboře sázel pouze na lásku, nejpozději v tento okamžik by jeho život ztratil smysl – jednoduše by tady, před tím bezútěšným kusem země, bylo po všem, jako když zhasne světlo. Dlaní si přejížděl po lebce, otíral si krátké vlasy a kapky vody odstřikoval na zem.

On ale v táboře spoléhal hlavně na nenávist, na nenávist, jež s každou další ranou osudu rostla a sílila. Narazil si klobouk zase na hlavu. Byl sám a dostal se na konec – ale něco zůstalo. Cítil to, vzadu v hrdle, stoupalo to vzhůru, dralo se to ven – nepopsatelný vztek...

„Vy zatracený svině!“

Byl to on, kdo právě vykřikl? Tady na hřbitově, u hrobu své rodiny? Ti druzí ho ještě poznají, pocítí, co se z něj stalo, co z něj udělali. Snažil se utřídit si jména a obličeje, zjevující se mu před očima, nedařilo se mu to však. Věděl ještě příliš málo, netušil, kde je najde, za kterými troskami fasád tohoto umírajícího města se schovávají. Ale on je vyhledá, i kdyby to mělo být to poslední, co ve svém podělaném životě udělá. Už nemá co ztratit. Ruprecht Haas, majitel obchodu s potravinami na rohu, je už dlouho mrtvý, už není člověk, dávno ne, jen si to dosud nepřiznal. Začalo mu to docházet v okamžiku, kdy mu Fricková vyprávěla o smrti jeho rodiny. Opravdu se mu to však vyjasnilo teprve tehdy, když vytáhl z kbelíku s pískem lopatku a udeřil s ní Frickovou do hlavy, až

jí praskla lebka a ozval se zvuk, jako kdyby unikl vzduch z lahve ze sodovkou.

Už nebyl člověk, stala se z něj časovaná bomba.

6

Mladá sestřička sklepala teploměr.

„Máte skoro normální teplotu, pomalu se to lepší.“

Kalterer se na ni usmál.

„Musím vám ještě změřit tep.“

Ležel u okna ve velkém, úplně obsazeném nemocničním pokoji. Ošetřovatelky vstupovaly dovnitř létacími dveřmi po obou stranách průchozí místnosti, běhaly po chodbě sem tam, tahaly za sebou stojany s infuzí, vláčely se s podložními mísami, přenášely tácy s léky nebo obvazy od jednoho pacienta k druhému.

Sestřička se k němu posadila na okraj postele, nahmatala mu puls a soustředěně pohlédla na hodinky.

„Prima,“ řekla. „Určitě už brzy půjdete do ozdravovny...“

O tři postele dál najednou nějaký pacient vykřikl, napřímil se, skulil se z postele a tvrdě dopadl na podlahu. Sestra se k němu rozběhla.

„Postel 6 nám odchází!“

Lékař se dostavil okamžitě. Vysoký, světlovlasý, celý v bílém, se šrámy v obličeji. Vyzařoval z něj klid a po vojensku udílel příkazy.

„Připravte nouzovou operaci, nachystejte krevní konzervy.“

Sestry se rozprchly.

Krevní konzervy... v plechovkách uchovávané maso, krev. Konzerva proti smrti!